

FORSKNING I PÆDAGOGERS
PROFESSION OG UDDANNELSE

Forestillingen om den gode familie

– en aktuel pædagogisk udfordring?

Sine Penthin Grumløse

Lektor og phd, Københavns Professionshøjskole
SIPG@kp.dk

Anja Marschall

Lektor og phd, Københavns Professionshøjskole
ANJM@kp.dk

<https://tidsskrift.dk/FPPU>

Resumé

Familier kan se ud på mange måder. Trods mangfoldighed og diversitet i familiers sammensætning synes én normativ forståelse af familien dog at dominere; nemlig kernefamilien. I denne artikel kombineres viden fra et diskursanalytisk forskningsprojekt om dansk familiepolitik med viden fra forskningsprojekter, der trækker på kritisk psykologisk familieforskning. Vi undersøger forståelsen af en god familie over tid og ser, hvordan præskriptive forståelser af en god familie som en stabil kernefamilie også i dag sætter en særlig – og ikke altid hensigtsmæssig – ramme for forældre, der bestræber sig på at arrangere gode betingelser for familiens liv men også for pædagogers samarbejde med forældrene. Dette sker ved, at vi dels kaster et blik bagud på forståelsen af en god familie, dels betragter konkrete problemstillinger i familiers hverdagsliv i dag og spejler dem i deres kulturhistoriske ophav.

Abstract

Perceptions of the good family – an educational challenge?

Families today are composed in numerous ways but despite the diversity of the families' composition, one normative understanding of family nevertheless seems to dominate; namely the nuclear family. In this article, we explore how the concept of a good family has developed historically and examine the meanings these understandings have for family life today. We analyze historical understandings of a good family and investigate how prescriptive understandings of a good family also today set a specific framework for both parents' endeavoring to arrange good conditions for family life, but also for educators' cooperation with parents. With this analytical approach, we seek to understand contemporary conditions of family life by mirroring them in their cultural-historical heritage.

Nøgleord

Forestillingen om den gode familie, hverdagsliv, familieidealer, børn, forældre

Keywords

Perceptions of the good family, everyday life, children, ideals, parenting

Indledning

Både [min kone] Pernille og jeg kommer fra skilsmisefamilier og... fattige – vokset op i fattig-firserne og omskiftelighed... Pernille har flyttet skole mange gange, og jeg har kæmpet mod at skulle flytte skole mange gange. På den måde har vi meget fælles baggrund. Vi er faktisk også meget fælles om, vi gerne vil skabe en stabil opvækst for vores børn (Carsten, far til to)

Citatet af faderen Carsten er fra forskningsprojektet: *Samarbejde om børns trivsel* og fungerer her som et eksempel på, hvordan forældre aktivt forholder sig til, hvad det vil sige at være en god familie. I dag ser familier dog meget forskellige ud. Nogle består af far og mor, andre af far og far eller mor og mor. Nogle har mine og dine og måske vores børn, mens andre familier består af en enkelt forælder med et eller flere børn. Inden for disse familiekonstellationer er der atter en lang række af forskelligheder at finde. En familie, der består af far og mor, er ikke én slags familie. Der kan være kulturelle forhold som etnicitet (Bregnbæk et al. 2017; Schmidt & Liversage, 2009), religion, arbejdslivsforhold (Grumløse, 2015), sociale forhold (fx Juhl 2014), økonomi, uddannelse og værdier, der alle kan have betydning for det hverdagsliv, den enkelte familie lever.

Trods denne mangfoldighed og diversitet i familiernes sammensætning synes én normativ forståelse af familien alligevel at dominere; nemlig *kernefamilien*. Og som artiklens første citat pointerer: kernefamilien som en *stabil* enhed, hvor forældrene spiller en særlig rolle i forhold til at tilrettelægge hverdagen bedst muligt for børnene.

I denne artikel følger vi forståelsen af en god familie op igennem historien og ser, hvordan normative forståelser også i dag sætter en særlig – og ikke altid hensigtsmæssig – ramme for forældre, der bestræber sig på at arrangere gode betingelser for børnene. Uanset hvordan familiens sammensætning i øvrigt er, finder vi, at rigtig mange familier er pressede i deres hverdag og ikke oplever, at de gør det godt nok. Med dette analytiske greb søger vi at forstå aktuelle forhold i vores samtid ved dels at kaste et blik bagud og ved dels at betragte konkrete problemstillinger i familiers hverdagsliv i dag og spejle dem i deres kulturhistoriske ophav.

Forskning i forestillinger om det gode familieliv og familiers hverdagspraksis

Artiklen kombinerer forskningsmateriale, der trækker på både kulturhistorisk og nutidigt materiale. Vi har begge beskæftiget os med forskning i forestillinger om den gode familie og har undersøgt, *hvordan* forskellige forståelser og definitioner af et godt familieliv har været og er i spil. Det har vi gjort i en afhandling om dansk familiepolitik (Grumløse, 2014), en afhandling om børns og forældres perspektiver på et delt familieliv i forbindelse med skilsmisse (Marschall, 2014)

og i et igangværende forskningsprojekt: Samarbejde om børns trivsel (Marschall, 2018), der udforsker, hvordan familiens liv forstås og former sig omkring samarbejdet med børns daginstitutioner. Desuden trækker vi i analyserne på en kvalitativ undersøgelse af kortuddannede forældres oplevelse af samspillet mellem deres arbejdsliv og familieliv (Grumløse, 2015). Der er tale om studier, der på forskellig vis bidrager med viden om, hvordan forestillinger om en god familie skabes, konflikter med hinanden og brydes.

Ph.d.-projektet: Den gode barndom – dansk familiepolitik 1960-2010 og forståelsen af småbarnets gode liv bygger på en dokumentanalyse af politiske dokumenter, der i perioden 1960-2010 direkte eller indirekte forholder sig til småbørns hverdags- og familieliv. Projektet er skrevet inden for en diskursanalytisk forståelsesramme og er særligt inspireret af dén etnologiske, idéhistoriske og sociologiske forskning, der anvender en Foucault-inspireret analyse i arbejdet med at undersøge, hvordan forståelser og hverdagslivets praksisser er etablerede og arrangerede som del af en kulturel kontekst og ikke blot er naturligt forekommende (fx Damsholt, 2000; Schmidt og Kristensen, 1986; Villadsen, 2004). I undersøgelsen, af hvordan man har forstået og defineret et godt hverdagsliv for et småbarn, træder også det pædagogiske arbejde frem, som noget der er del af først nogle, så flere og nu stort set alle børns hverdagsliv. Også den pædagogiske praksis er således influeret af, hvordan vi definerer det gode liv for børnene og er dermed noget, der ændres over tid og praktisk såvel som forståelsesmæssigt i relation til hverdagen i familien (jf. Rosengaard, 2016).

Ph.d.-projektet: Kan børn deles? Børns perspektiver på hverdagsliv på tværs af to hjem trækker på forskningstraditioner fra kritisk psykologisk praksisforskning (fx Dreier, 2008; Holzkamp, 2013). I denne tilgang forbindes individet til samfundet gennem sine handlinger, og gennem sin deltagelse skaber den enkelte sine betingelser og dermed også sig selv i en dynamisk proces. Helt centralt er det, at mennesker altid handler *begrundet* i forhold til de samfundsmæssige betingelser, og det er disse begrundelser, vi er nysgerrige på, når vi søger viden om menneskers måder at forstå og håndtere deres hverdagsliv på. Dette er i projektet undersøgt gennem henholdsvis livskortsamtaler¹ (se Marschall, 2014; 2016) med 8-12-årige børn om deres hverdagsliv som ”delebørn” og interviewmateriale med deres forældre. Forskningsprojektet om samarbejde om børns trivsel trækker på samme teoretiske begrebsapparat, når forældre og pædagogers perspektiver på samarbejde om børnehavebørns hverdagsliv udforskes. Til nærværende artikels sidste del vil hovedsageligt forældreperspektiverne fra dette studie danne det empiriske grundlag for analysen.

1 Livskort er en slags kort, der er tegnet over alle de forskellige hverdagslige sammenhænge, børnene indgår i, herunder de personer, som betyder noget for børnene i deres liv. Det er således en bestræbelse på at fange, hvordan og hvor, børnene har bevæget sig gennem deres liv med særligt fokus på livet på tværs af to hjem. Tegningen har fungeret i sammenhæng med dialogen undervejs som en slags indgang til børnenes perspektiver på et delt familieliv (Marschall, 2014;2016).

I det følgende strækker vi gennem udvalgte nedslag blikket godt og vel 200 år tilbage. Ved at bevæge os over tid viser vi, hvordan forståelsen af den gode familie som kernefamilien går på tværs af tid, og hvordan denne familiekonstellation kan betragtes som del af en fælles kulturel referenceramme, der også i dag fungerer som en kollektiv fortælling. Når vi læser det nutidige interviewmateriale med forældre *gennem* de historiske dokumentanalyser, får vi blik for, hvordan forestillingen om den gode familie er etableret over tid og på forskellig vis sætter sig igennem som betingelser i familiers hverdagsliv i dag. Vi får desuden øje på, hvordan ganske traditionelle forståelser af, hvad der kan betragtes som en god familie, får betydning for, hvorvidt nutidens børnefamilier kan forstå deres familieliv som vellykket eller ej.

Mor, far og børn eller hvordan var det nu det var?

Går vi blot et par hundrede år tilbage, voksede børn i langt de fleste tilfælde op i hushold, der var mindre eller større end den biologiske familie (fx Løkke et al, 1999). Boede man på en stor gård, boede man i et hushold, der bestod af den biologiske familie samt gårdens karle og piger. Boede man i en husmandsfamilie, kom man almindeligvis ud at tjene som 6- eller 7-årig eller havde søskende, der ikke længere boede hjemme. Hverdagen fungerede således ret forskelligt og var afhængig af aktuelle livsvilkår som stand og økonomi. Kernefamilien var dog sjældent rammen for hverdagen (ibid.).

Forestillingen om kernefamilien som den gode familie kan ses som vokset ud af 1800-tallets borgerskab. I samspillet mellem samfundsmæssige forandringer og datidens nye idé om, at barndommen var en særlig (og sårbar) tid og hjemmet et særligt (godt) sted for barnet at være, manifesterede idealet om kernefamilien sig. Moderen og barnet trådte frem som en enhed og faderen som familiens primære forsørger. Langt fra alle familier kunne efterleve disse idealer (fx Lützen, 2013), og mens det var almindeligt, at alle familiemedlemmer i en jævn arbejderfamilie havde ansættelse uden for hjemmet, blev middelklassens ideer om det gode familieliv og hjemmet båret videre til også disse familier fx via borgerskabets filantropiske arbejde. En væsentlig del af dette arbejde var at etablere ”anstændige hjem”, hvor også jævne familiers hverdagsliv kunne forankres i ro, orden og ædruelighed (ibid.).

Forestillingen om den gode familie var også politisk magtfuld. Der var forestillinger om, hvad der var gode familieliv og hvad der var dårlige familieliv, og i det socialpolitiske arbejde var der fokus på at reducere antallet af dårlige familier fx ved brug af ægteskabsforbud for de fattigste (Grumløse, 2017). Senere kom der fokus på at understøtte gode familier økonomisk. Det var arbejderfamilier, der havde få penge men de rette idealer (fx Befolkningsskommissionen, 1937). Således fandt der et ganske stort politisk tilrettelæggelsesarbejde sted, der på mange måder udsprang af det bedre borgerskabs forestillinger om gode og dårlige familier, og som manifesterede sig som lovgivning, der støttede op om nogle familier og underkendte andre (fx Banke, 1999; Grumløse, 2017).

Forståelsen af den gode familie som den stabile kernefamilie har således langstrakte rødder, der både hænger sammen med samfundets funktionsændringer, ideer, politik og økonomi. Det er denne forestilling om, at den bedste familie er en kernefamilie, der baserer sig på kærlighed, omsorg og indbyrdes afhængighed ikke blot til gavn for den enkelte familie men til gavn for samfundet, som fulgte med et godt stykke op i det tyvende århundrede. Velvidende at mange andre forhold og forståelser i dag har indflydelse på familiers levede liv (fx Mogens og Olwig, 2013), sætter denne fortælling om familien sig fortsat igennem.

Et fælles familieideal

I begyndelsen af det tyvende århundrede var forestillingen om en god familie etableret som en fortælling, der gik på tværs af samfundets klasser. Kunne man etablere et hverdagsliv à la borgerskabets, var det bedst for børnene. Kunne man ikke, var det væsentligt, at man etablerede det hverdagsliv, der med største sandsynlighed ville understøtte, at børnene senere blev selvforsørgende samfundsborgere. I den forbindelse blev dovenskab betragtet som den sikre vej til en social deroute. Selvom familier, der fik prædikatet ”dårlige familier”, oftest var familier, der blev nødt til at arbejde mange timer uden for hjemmet og derved ikke kunne etablere hjemmet som den omsorgsfulde base, var dårlige familier også familier, der ikke mentes at være ihærdige eller arbejdsomme nok. Der var således en vis dobbelthed forbundet med forestillingen om den gode familie. Muligheder og forventninger stemte ikke altid overens. Sagt med andre ord var der fra politisk hold fokus på, at forældre tilrettelagde hverdagen på en sådan måde, at de sikrede, at børnene kunne vokse op og blive gode samfundsborgere (fx Henriques et al, 1918). Da Lov om Behandling af forbryderske og forsømte Børn og unge Personer trådte i kraft i 1905, kom der skærpet fokus på at få fat på de børn, der voksede op med risiko for at udvikle sig til dårlige samfundsborgere. I den hidtidige lovgivning havde der været blik for de fattigste børn samt fokus på alle børns skolegang. Således udvidedes det bekymrende blik og det blev afgørende at finde frem til de familier, der opfostrede såkaldte ”sædeligt fordærvede børn”² (ibid.).

På den baggrund udvikledes det professionelle arbejde med børnene. I byerne blev der oprettet værgeråd bestående af borgere med en høj moral. Det var værgerådets opgave at lokalisere og vurdere børnene (fx Løkke, 1990). I første omgang skulle de pågældende familier findes og dernæst skulle der inter文neres på måder, der sikrede, at børnene kom bedre videre i livet.

Opførsel hos børn, der kunne vække til bekymring, var så forskellige ting som tyveri og falskmøntneri, uterlighed, påagt og upåagtet ildspåsættelse, betleri, løgnagtighed, prostitution, pjækkeri, vanrøgt, mishandling og forældrenes usædelige opførsel (Henriques et al, 1918). Ved at sætte fokus på disse mange og forskelligartede forhold i børns liv og betragte dem som forhold, der burde føre

² Af loven defineres ”sædeligt fordærvet” ikke nærmere, men det understreges, at: ”Fordærvelsen må have givet sig til udslag”, fx som vagabondering eller løben bort fra hjemmet. (Henriques et al 1918: 27)

til opløsning af barnets familieliv eksempelvis ved, at barnet kom på børnehjem eller opdragelsesanstalt, udskiltes ikke bare de dårlige familier, men forståelsen af en god familie trådte frem som modpolen. Gode familier gjorde alt det, som de dårlige familier ikke gjorde. Gode familier opfostrede deres børn således, at de tilbragte de første år i hjemmet, skolen blev passet, moderen var tilstede som ”familielivets kustode” (jf. Banke, 1999), og manden kunne forsørge familien. I de familier, der kom i søgelyset, arbejdede både mand og kvinde ofte, og børnene blev passet – måske af en kone eller måske på asyl – og netop kvindens arbejde uden for hjemmet blev italesat som særligt problematisk for børnenes opvækst.

Denne forståelse af den gode familie dominerede i en lang årrække og nåede sit højdepunkt i Kommissionen vedrørende kvindernes stilling i samfundet i slutningen af 1960'erne. Kommissionen konkluderede, at det var med fare for børnenes ve og vel, hvis ikke familiernes hverdag var indrettet hensigtsmæssigt og dermed i den rette struktur (fx Kommissionen vedrørende kvindernes stilling i samfundet 1970: 20ff). Pointen er, at selvom hverdagslivet konkret blev levet på mange måder og familier var ganske forskellige, var der i en ganske lang årrække én hverdag, der blev betragtet som *bedst* for både samfundet og familierne. I Folkeetinget diskuteredes det, hvordan man kunne sikre, at flere mødre blev i hjemmet, mens børnene var små. Herunder diskuterede politikerne, hvorvidt der kunne etableres en statsfinansieret moderskabsydelse (Grumløse, 2014; 2017).

Denne forestilling om den gode familie, som vi her har ridset op, vil vi tage med i de næste afsnit. Vi vil undersøge, hvordan tidligere opmærksomheder, slutninger og syn på hvad den gode familie er også i dag har betydning for, *hvordan* vi gør og forstår hverdagen i de danske familier.

Nutidens betingelser for (almindelige) familieliv

I dag er hverdagslivet i de fleste familier kendetegnet ved, at både mand og kvinde har et fuldtidsjob. Faktisk er danske småbørnsforældre blandt de europæiske forældre, der arbejder allermest (jf. Christoffersen, 2004). Fra politisk hold understøttes to-forsørger-familien fx med pasningsgaranti fra barnets 26. uge og det problematiseres ikke som tidligere, når familiens voksne arbejder uden for hjemmet.³ På Christiansborg diskuteres det, hvad børnene skal lave, når de er i daginstitution, men det har ikke siden 1980'erne været på dagsordenen, hvorvidt helt små børn skal passes ude eller hjemme (fx Grumløse, 2014). Alligevel ser historiske idealer om fx tid, overskud og ordentlighed fortsat ud til at danne kulturelt baggrundstæppe for mange familier. Det familieliv, som tidligere krævede kvinden i hjemmet for at kunne lykkes, er fortsat det hverdagsliv, der defineres som det gode, og forældre forsøger på forskellige måder at mingelere for at tilrette-

³ Til sammenligning hermed har dette været en tilbagevendende diskussion i flere af vores nabolande, hvor man fx i Sverige har en stærk fortælling om, at børn under 1 år hører til i hjemmet (jf. Holm, 2011) og i et land som Tyskland, er der pasningsgaranti fra barnets 3. leveår.

lægge en hverdag med god tid til hinanden og et stabilt hjem (fx Grumløse, 2015; Marschall, 2018).

Når vi spørger ind til hverdagslivet, som det opleves af forældrene, ser samspillet mellem familiers betingelser i hverdagen og familie-idealer dog ud til at være under pres af netop den del af hverdagen, der foregår *uden for* hjemmet. Herunder bliver forholdet mellem familielivet og arbejdslivet en forhandlingsarena, hvor det man *kan* og det man *vil* nemt kolliderer (jf. Grumløse, 2015). I det følgende fortæller en mor om at få familieliv og arbejdsliv til at hænge sammen, når man som hun har børn i vuggestuealderen:

[.] jeg hentede tidligt. Jeg mødte klokken halv syv og gik klokken halv tre. Var massivt sammen med mit barn, som jeg kalder det. Altså sådan intensivt, for ligesom sådan at være ekstra meget mor. Og når hun sov klokken 19, så arbejde jeg til klokken 23. Og altid foregik med tankerne delvist på arbejdet. (Mette, mor til Viktoria på 5 og Villy på 2)

Idealer om tid og overskud til samvær med egne børn søges kombineret bedst muligt med arbejdslivets krav. Som citatet med denne mor vidner om, tilrettelægges hverdagen bevidst i barnets favør. Forståelsen af at barnets daglige tid i daginstitution kan blive for meget og det mest hensigtsmæssige er en god balance mellem barnets tid *i* og *uden for* hjemmet, sætter sig her igennem, når balancen mellem arbejde, familie og daginstitution søges etableret. I forhold til at langt de fleste forældre i Danmark arbejder fuld tid, er netop forholdet mellem hverdagslivets forskellige steder et tilbagevendende punkt for konflikt, diskussion og forhandling (fx Grumløse, 2015). Det er en problemstilling, som forældre søger at komme omkring bedst muligt og på forskellig vis søger man at arrangere hverdagen, så der tages hensyn til alle familiemedlemmers interesser og behov (Marschall, 2018). Familielivet kan således betragtes som en forhandlingsarena, hvor hverdagen i al sin kompleksitet tilrettelægges og forhandles på kontinuerlig basis.

Kernefamilien – ét valg blandt flere

Nutidens familieliv kan med sociologen Zygmunt Baumanns ord betragtes som flydende og fragmenteret (Bauman, 2004). Vi bliver ikke længere født ind i bestemte slægts- og stands- eller klassebårne fællesskaber, som er bærende for, hvem vi er, og hvilket hverdags- og familieliv vi kan leve. Vi kan ikke bruge fortidens praksisser som pejlemærker, når familiens hverdag skal organiseres. Det er derimod en konstant øvelse og forhandling mellem den enkelte og den øvrige familie at søge efter mening, balance og løsninger. Familier forsøger igennem organisering af særligt lønarbejdet at balancere og finde løsninger på dette pres – ved blandt andet at skrue op og ned for arbejdsopgaver og (hvis muligt) udskyde en del af arbejdet til om aftenen.

Med Baumans termer kan vi sige, at familiers hverdagsliv er karakteriseret ved en stigende individualisering, hvor hver enkel må finde sine veje gennem egne subjektivt begrundende valg. Det kan, som citatet ovenfor afspejler, være, at man som forælder opdeler sit arbejde i bidder, der passer til det hverdagsliv, man ønsker skal danne rammen for børnenes opvækst. Det kan være, at man arbejder forskudt, så den ene forælder kan bringe og den anden hente. Det kan være, at man skruer ned for sit forbrug i en periode, så man kan arbejde mindre og være mere sammen med sine børn. Det er dog ikke alle, der har disse muligheder. Arbejdet med at balancere hverdagen kan derfor også udmunde i oplevelsen af, at forældre *ikke* formår at etablere hverdagen på den måde, som de ønsker at gøre det. Det kan eksempelvis være, at man ikke har fleksible arbejdstider, eller er alene om børnenes opvækst (fx Grumløse, 2015). Dette problem adresserede også Familie- og Arbejdslivskommissionen i 2007, da kommissionen konkluderede, at en del forældre oplever stress af netop denne grund (Nielsen et al 2007, 16ff).

Når de stabile strukturer forsvinder, herunder de fællesskaber man tidligere har trukket på i hverdagen og forklaret sine valg på baggrund af, er det også den enkeltes ontologiske sikkerhed, der destabiliseres (Bauman, 2004). Det er så at sige prisen, man risikerer at betale, når man ikke længere kan tage fx slægtens fællesskaber for givet men hører til der, hvor man selv aktivt vælger at høre til. Bauman peger netop på opløsningen af *forpligtende* fællesskaber, og henviser til, at ægteskabet og familien ikke længere kan betragtes som forpligtende *som sådan*. I nutidens fællesskaber og relationer er mand og kvinde ikke indbyrdes afhængige af hinanden. Det betyder, at intime relationer i højere grad er nogle, der kan vælges til eller fra og skiftes ud livet igennem. Familiens hverdagsliv kan hermed betragtes som individualiseret i en hidtil uset grad og hvor det tidligere blev anset for at være en socialpolitisk opgave at sikre familien gode vilkår, er det i dag forældrene, der skal finde ud af, hvad der er et godt hverdagsliv for netop deres familie (jf. Grumløse, 2014; 2017).

Set i det lys har familierne vanskelige betingelser for at konsolidere sig som stabile enheder og fungere som en flok, hvor den enkelte kan finde hjem, ro og aflastning fra hverdagslivets øvrige krav. Når idealet fortsat er den stabile kernefamilie, hvor der er tid og rum til samvær, kan det med de nutidige betingelser være ganske vanskeligt at leve op til forståelsen af en god familie. Det forsøger forældre på forskellige måder at navigere i og håndtere. Nogle forældre taler lige frem om at gå i ”survival mode”:

[.] nogle gange er der ikke meget overskud herhjemme. Så nu lukker vi lige ned for, hvad der eller var og putter os lidt ind som familie. Den ene af os sidder måske og ser tegnefilm med ungerne, mens den anden laver risengrød eller havregrød til aftensmad (Christina, mor to Liv på 7 og Leo på 4)

Familiens medlemmer lever i dag deres hverdagsliv på tværs af mange forskellige sammenhænge: Forældres arbejde, børn og voksnes fritidsinteresser, skoler, daginstitutioner, venner osv. Krav og forventninger fra alle disse sammenhænge

skal integreres i familiens samlede livsførelse. Forældre skal således ikke blot have deres eget arbejds- og familieliv i balance, men samtidig balancere det med en (ofte lang) række andre forhold.

Forældre taler om behovet for både at skærme deres børn og familien fra hverdagslivets komplekse krav og dermed fra alle de sammenhænge familiens forskellige medlemmer deltager i. Den individuelle livsførelse knyttes på den måde sammen med den fælles livsførelse i familien på måder, som skaber meningsfulde sammenhænge mellem de forskellige steder, familiens medlemmer færdes i eller aflastning fra de krav og forventninger, som omverdenen stiller. Dette kan – som ovenstående citat illustrerer – gøres ved at lukke sig omkring sig selv; eller ved for en stund at slække på de idealer, man i øvrigt har for et godt familieliv, når man eksempelvis spiser havregrød til aftensmad for at prioritere samvær og intimitet og ”*putte sig ind som familie*”. Nogle lykkes med at skabe balance og sammenhæng og finder både akutte og langsigtede løsninger på hverdagens udfordringer, som sikrer det gode familieliv, mens andre opgiver og må betragte familieprojektet som kuldsejlet.

Afrunding og perspektivering: Samarbejdets kompleksitet

I denne artikel har vi belyst og diskuteret, hvordan en ældre forestilling om den gode familie har betydning for nutidens forældre. Vi har undersøgt, hvordan det at agere som forælder er en kompleks affære, der både handler om at balancere mellem forskellige idealer og aktuelle vilkår og betingelser i hverdagen. Vi har også belyst, at det at gøre det godt som familie både historisk og nutidigt ofte er ensbetydende med, at man klarer det selv og så vidt muligt fungerer som en stabil enhed. Dette har indflydelse på, hvordan et samarbejde på tværs af familie og daginstitution kan etableres. I dag er der fra politisk hold fokus på, at pædagoger skal etablere et samarbejde om alle børn og dermed med alle familier. Til trods for et ønske om et systematisk samarbejde mellem forældre og pædagoger fx i den nye styrkede læreplan (Børne- & Socialministeriet, 2016), udfordrer intentionen nemt en grundlæggende forståelse af, hvad en god familie er, og hvornår et samarbejde er relevant. Historisk set har det været tydeligt, hvilke forhold i børns hverdagsliv, som forældrene har haft ansvaret for og hvilke forhold, som har været relevante at inddrage samtidens professionelle i. Tidligere opstod et samarbejde om børn og familiers hverdagsliv, når der var problemer i en familie. Blev professionelle involveret i familielivet, skyldtes det problemer, som forældrene ikke selv mentes at kunne løse. Således blev interventioner, der rakte ind i familien begrundet med, at det var nødvendigt at kompensere for dårlige forældre. Gode familier var autonome enheder.

Når pædagoger i dag søger at arbejde pædagogisk med barnets liv på tværs af daginstitution og hjem, er der tale om en egentlig kulturændring. Det er nye forbindelser, som søges trukket, og det er forbindelser, der udfordrer grundlæggende forståelser af fx grænser mellem familie og daginstitution og forældre og pædagoger. Udfordringen er således at etablere et professionelt samarbejde med

familierne, hvor pædagogen på den ene side anerkender det store arbejde, som forældre dagligt er i gang med for at få hverdagen til at hænge sammen på én for dem meningsfuld måde, og hvor pædagoger og forældre på den anden side etablerer fælles rammer for at kunne varetage barnets bedste – ikke kun når der er problemer.

Litteratur

- Banke, C.F.S. (1999). *Den sociale ingeniørkunst i Danmark*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Bauman, Z. (2004). *Forspildte liv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Befolkningsskommissionen (1937). Laan til Boligbyggeri og Huslejeafdrag for mindrebemidlede børnerige familier. Befolkningsskommissionens Betænkninger (2).
- Bregnbæk, S., Arent, A., Martiny-Bruun, A. & Jørgensen N.J. (2017). Statens eller familiens børn? Tvang og omsorg i mødet mellem nytilkomne familier og danske daginstitutioner. *Forskning i pædagogers profession og uddannelse*, vol. 1 (2), 53-67.
- Børne- & Socialministeriet (2016). Master for en styrket pædagogisk læreplan. Lokaliseret d. 22. juni 2018 <http://socialministeriet.dk/media/18856/master-for-en-styrket-paedagoiske-laereplan.pdf>.
- Christoffersen, M.N. (2004). *Familiens udvikling i det 20. århundrede*. Socialforskningsinstituttet.
- Damsholt, T. (2000). *Fædrelandskærlighed og Borgerdyd*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Dreier, O. (2008). *Psychotherapy in Everyday Life*. Cambridge University Press.
- Grumløse, S.P. (2014). *Den gode barndom: dansk familiepolitik 1960-2010 og forståelsen af småbarnets gode liv*. Ph.d.-afhandlingen. Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning. Roskilde Universitet.
- Grumløse, S.P. (2015). *Familie og hverdag. Den skæve balance mellem arbejdsliv og familieliv. En kvalitativ undersøgelse blandt 3F's medlemmer*. 3F, LIGESTILLING OG MANGFOLDIGHED.
- Grumløse, S.P. (2017). *Den gode barndom*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Henriques, A., Skjerbæk, O.J., & Øllgaard, H.F. (1918). *Børneloven: Lov Nr. 72 af 14. April 1905 om Behandling af forbrydere og forsømte Børn og unge Personer m.m.* København.
- Holm, H.H. (2011). *Danske børn kommer tidligt i daginstitution*. Danmarks Statistik.
- Juhl, P. (2014). *På sporet af det gode børneliv: samfundets bekymring af børns perspektiver på problemer i hverdagslivet*. Ph.d. afhandling. Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning. Roskilde Universitet.
- Lützen, K. (2013). *Byen tæmmes: kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.
- Løkke, A. (1990). *Vildfarende børn – om forsømte og kriminelle børn mellem filantropi og stat 1880-1920*. Forlaget Socpol.
- Løkke, A. & Jacobsen, A.F. (1999). *Familieliv i Danmark, 1550 til år 2000*. Systime.
- Marschall, A. (2014). *The time-shared child. Exploring children's perspectives on everyday life with two households*. Ph. d. afhandling. Institut for Psykologi. Københavns Universitet.
- Marschall, A. (2016): Kan børn deles. At skabe og forstå forbindelser, når hverdagslivet leves på tværs af to hjem. *Nordiske Udkast. Tidsskrift for kritisk samfundsforskning*. Årgang 42 (2), 2014.
- Marschall, A. (2018). Children's well-being – a joint effort? Collaboration about children's well-being across the contexts of family life and kindergarten. I: S. Garvis & S. Phillipson (red.) *Early Childhood Education in the 21st Century – engaging families and communities*. Routledge.

- Mogensen, H.O. & Olwig, K.F. (2013). *Familie- og slægtskab – antropologiske perspektiver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Nielsen, L. et al. (2007). *Chance for balance – et fælles ansvar: hovedrapport fra Familie- og Arbejdslivskommissionen*. København: Familie- og Arbejdslivskommissionen.
- Rosengaard, S. (2016). Med børn skal man land bygge: Analyser af idealer for demokrati og medborgerskab i daginstitutionen 1945-2015 I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, bind 2016 (3), 7-15.
- Schmidt, L.H. & Kristensen, J.E. (1986). *Lys, luft og renlighed*. København: Akademisk Forlag.
- Schmidt, G. & Liversage, A. (2009). Etniske minoriteter. Ægteskab og familie. I: U. Haahr & O. Karlsson (red.): *Danmarksbilleder – SFI's forskning gennem 50 år*. Socialforskningsinstituttet.
- Villadsen, K. (2004). *Det sociale arbejdes genealogi*. København: Hans Reitzels forlag.